

9. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності: постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 17 жовтня 2012 р. № 12. Дата оновлення: 16 грудня 2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12#Text> (дата звернення: 21 червня 2021 р.).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-116-9-12>

КЛАСИФІКАЦІЯ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ: ОСНОВНІ ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ПІДХОДИ

Леонов К. Ю.

*здобувач відділу проблем цивільного, трудового і підприємницького права Інституту держави і права імені В. М. Корецького
Національної академії наук України
м. Київ, Україна*

В правовій доктрині існують різні підходи до виокремлення видів корпоративних прав. У наукових працях пропонується чимало авторських класифікацій, проте не завжди такі класифікації є в повній мірі обгрунтованими або практична їх значимість є сумнівною. Класичним для вітчизняної правової науки є виокремлення видів корпоративних прав шляхом переліку конкретних правомочностей, якими наділені учасники корпоративних правовідносин. Виходячи з такого підходу, можна виділити такі корпоративні права: брати участь в управлінні юридичною особою; брати участь у розподілі прибутку юридичної особи; вийти у встановленому порядку зі складу учасників (акціонерів) юридичної особи; здійснювати відчуження своїх корпоративних прав; одержувати інформацію про діяльність юридичної особи; брати участь у розподілі активів юридичної особи у разі її ліквідації. Виокремлення наведених правомочностей або видів корпоративних прав у повній мірі узгоджується з положеннями ст. 167 ГК України, ст. 116 ЦК України та інших актів чинного законодавства.

Водночас, необхідно зауважити, що по-перше, зазначена класифікація корпоративних прав не є вичерпною. Науковцями пропонуються різні підходи щодо питання про віднесення корпоративних прав до майнових чи немайнових. Так, Н.В. Козлова вважає, що оскільки реалізація корпоративних прав прямо або опосередковано

переслідує мету задоволення майнових інтересів їх носіїв, і вони пов'язані з майновою участю засновника у створенні юридичної особи, то їх необхідно відносити до складу майнових [1, с. 119].

Проте більшість вітчизняних вчених схиляються до думки, що корпоративні права можуть бути класифіковані на дві або навіть три групи.

В.М. Кравчук поділяє корпоративні права на організаційні та майнові. Він вважає, що між цими видами корпоративних прав є певна взаємозалежність: у випадку обмеження організаційних прав особа одержує певні переваги у реалізації майнових прав. Зменшення обсягу організаційних прав, як правило, компенсується збільшенням обсягу чи складу майнових прав [2, с.11].

На думку І.В. Спасибо-Фатеевої, корпоративні права пов'язані з правом власності, оскільки є об'єктами останнього (іншими словами, особа може набувати у власність корпоративні права, бути власником корпоративних права, може відчужувати корпоративні права). Однак самі по собі корпоративні права однозначно назвати майновими навряд чи правильно, оскільки певна їх складова має немайновий та/або організаційний характер, зокрема право на участь у загальних зборах та пов'язані з цим правом інші права – обирати та бути обраним до органів товариства, голосувати тощо [3, с. 88].

Як слушно вказує Д. І. Погрібний, корпоративні права учасника товариства представляють собою сукупність правових зв'язків, а саме: організаційно-господарських зобов'язань, що можуть існувати між самими учасниками та між учасниками і товариством; майново-господарських зобов'язань, що також можуть існувати між самими учасниками та між учасниками і товариством [4, с. 11]. Н. С. Глусь відстоює точку зору, що корпоративні правовідносини можуть бути як майнового, так і немайнового характеру, але пов'язаного з майновим, всі вони зобов'язальні та відносні, значна частина з них носить організаційний характер [5, с. 10].

На думку С. С. Кравченка корпоративні права слід поділяти на суто майнові (право на дивіденди, на одержання коштів при виході з господарських товариств, крім акціонерного, та у разі ліквідації товариства, право на викуп акцій) та переважні, що спрямовані на набуття майнових прав [6, с. 6].

Розглядаючи корпоративні права в якості цивільних, логічним видається потреба у використанні класифікації цивільних прав, яка передбачена Цивільним кодексом України. В такому випадку всі права мають розглядатись як майнові або як особисті немайнові.

В спеціальній науковій літературі зустрічаються й інші підходи до виокремлення видів корпоративних прав. Корпоративні права також можуть бути класифіковані залежно від виду та організаційно-правової форми юридичної особи, щодо якої вони виникають. На нашу думку, корпоративні права можуть існувати у господарських товариствах, виробничих кооперативах, фермерських господарствах, приватних підприємствах, заснованих на власності двох або більше осіб. В. Кравчук пропонує поділяти корпоративні права за змістом на: 1) повні – містять і організаційні, і майнові права; 2) неповні (обмежені) – містять або організаційні, або майнові права [7, с. 260].

На нашу думку, вказаній позиції можна заперечити. З огляду на те, що обсяг і зміст правомочностей особи, частка якої визначається у статутному капіталі (майні) господарської організації, залежить від організаційно-правової форми юридичної особи та особливостей її статутних документів, встановити єдині для всіх стандарт «повних» корпоративних прав не видається можливим. Це опосередковано підтверджується й тим, що законодавчий перелік корпоративних прав не має вичерпного характеру.

С.Д. Могилевський відстоює точку зору щодо доцільності виділення двох груп корпоративних прав: основних та додаткових [8, с. 67]. О.М. Вінник натомість зазначає, що комплекс корпоративних прав складний і містить такі їх види: основні (притаманні учасникові будь-якої господарської організації), спеціальні (наявність яких пов'язується з участю в суб'єкті господарювання певної організаційно-правової форми або в господарській організації з певним видом виняткової діяльності та закріплюється спеціальними законами), локальні (передбачаються установчими документами конкретної господарської організації) [Вінник О. М. Господарське право: курс лекцій. К., 2004. 624 с., С. 181]. Наведена класифікація, на наш погляд, близька до вже згаданої концепції В. Кравчука, проте є більш деталізованою. Разом з тим, викликає запитання критерії розмежування, застосовані в наведеній класифікації. Так, якщо виокремлення основних і спеціальних корпоративних прав залежить від того, чи є вони універсальними, тобто стандартними для всіх господарських організацій, то виокремлення локальних корпоративних прав очевидно здійснене за критерієм джерела їх закріплення. Хоча перший критерій, на нашу думку, і є неоднозначним, другий з використаних В. Кравчуком критеріїв класифікації (за джерелом закріплення правомочностей) цілком обґрунтовано може бути використаний для самостійної класифікації всіх корпоративних прав на дві групи: а) ті, що закріплені в актах

законодавства; б) ті, що передбачені внутрішніми документами юридичної особи.

За таким критерієм як безумовність існування корпоративних прав у особи їх поділяють на: безумовні, які реалізують незалежно від певних умов, та умовні, котрі можуть бути реалізовані лише за наявності певних умов [9, с. 15].

У юридичній науковій літературі також обґрунтовується необхідність класифікації корпоративних прав за ознакою етапу становлення корпоративних відносин. А.В. Смітюх вважає, що за цією ознакою можна виділити такі типи суб'єктивних корпоративних прав, їх суб'єктів, і, відповідно, корпоративних відносин, які разом складають предмет корпоративного права в об'єктивному сенсі: корпоративні права засновників, що реалізуються у засновницьких правовідносинах у процедурі створення товариства; корпоративні права квазізасновників, що реалізуються у квазізасновницьких правовідносинах у процедурі збільшення капіталу товариства шляхом внесення вкладів; корпоративні права учасників, що реалізуються у правовідносинах участі у товаристві протягом часу діяльності та у процедурі припинення товариства; залишкові корпоративні права колишніх учасників, що реалізуються у залишкових корпоративних правовідносинах після припинення участі у товаристві [10, с. 99].

Хоча вказана концепція безумовно має право на існування, на нашу думку, корпоративні права нерозривно поєднані з існуванням господарської організації, яка має статутний капітал, поділений на частки. Правовідносини, які виникають між суб'єктами до моменту створення такої господарської організації, хоча й сприяють її появі, проте не є корпоративними. Аналогічний підхід вбачається обґрунтованим і в аспекті правовідносин, які існують між суб'єктами цивільних прав після припинення господарської організації або участі в ній суб'єкта цивільних прав.

Література:

1. Козлова Н.В. Правосубъектность юридического лица. М.: Статут, 2005. 476 с.
2. Кравчук В. М. Припинення корпоративних відносин у господарських товариствах: автореф. ... д. юрид. наук: 12.00.03. Харків. 2010. 35 с.
3. Спасибо-Фатеева І.В. Вчення про корпоративні права і цивілістична доктрина. *Право України*. 2014. № 6. С. 84–92.

4. Погрібний Д. Г. Корпоративні права держави: поняття, підстави виникнення, механізм реалізації: автореф. дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.04. Харків, 2008. 20 с.
5. Глусь Н.С. Корпорації та корпоративне право: поняття, основні ознаки та особливості захисту: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2000. 23 с.
6. Кравченко С.С. Юридична природа прав учасників господарських товариств: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2007. 18 с.
7. Кравчук В.М. Корпоративне право: науково-практичний коментар законодавства та судової практики. Київ: Істина, 2005. 720 с.
8. Могилевский С.Д. Общества с ограниченной ответственностью: Учебно-методическое пособие. М.: Дело, 1999. 512 с.
9. Вінник О. М. Господарське право: курс лекцій. К., 2004. 624 с.
10. Смітюх А.В. Щодо класифікації корпоративних прав, їх суб'єктів та корпоративних відносин. *Правова держава*. 2016. № 21. С. 94–100.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-116-9-13>

ДОКТРИНА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

Павлюк Н. М.

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри цивільного права та процесу

Навчально-наукового Інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка»

м. Львів, Україна

Розкриття змісту поняття «доктрина цивільного права» вимагає звернення до загально теоретичного розуміння «доктрини права» та тісно пов'язаного з ним терміну «догма права». Варто зауважити, що термін «догма права» був поширеним серед класиків правової науки, в тому числі й цивілістики, позаминулого і минулого століть, тоді як в сучасній юриспруденції використовується не так часто. У наукових джерелах під догмою права розуміється умовне найменування одного з напрямків юридичної науки, який полягає у вивченні, коментуванні, систематизації та логічному тлумаченні норм чинного права,